

Imiennictwo Hajnówki na podstawie inskrypcji nagrobnych cmentarzy hajnowskich

Streszczenie

Niniejszą rozprawę doktorską poświęcono imionom mieszkańców Hajnówki, miasta o interesującej historii, usytuowanego w północno-wschodniej części Polski, a więc znajdującego się na pograniczu językowo-kulturowym. Ze względu na lokalizację i dzieje Hajnówki język, jakim posługują się jej mieszkańcy, zasługuje na wieloaspektowe zbadanie. Przejawy językowo-kulturowej specyfiki tego miejsca obserwujemy w nazwach własnych pochodzących z obszaru Hajnówki. Stanowią one interesujący korpus badawczy z powodu różnorodności na kilku poziomach: wyznaniowym, kulturowym i etnicznym. Odzwierciedleniem kolorytu miasta są między innymi imiona używane przez jego społeczność. Mimo przytoczonych faktów imiennictwo Hajnówki nie było do tej pory przedmiotem kompleksowej analizy monograficznej. Powyższe czynniki stały się inspiracją do przeprowadzenia studiów nad imionami mieszkańców Hajnówki.

Celem pracy jest zbadanie i porównanie onimów pochodzących z dwóch cmentarzy hajnowskich: katolickiego i prawosławnego. Poddane analizie jednostki zestawiono ze sobą na podstawie kryteriów, które pozwoliły określić ich typ, pochodzenie oraz frekwencję. Analiza ma również przynieść odpowiedzi na następujące pytania badawcze: 1) Jakie różnice występują w imiennictwie prawosławnych i katolików?; 2) Jakie są podobieństwa w antroponimach zawartych w inskrypcjach na cmentarzach obu wyznań?; 3) Czy imię zawsze wskazuje na wyznanie?; 4) Jakie imiona mają największą liczbę poświadczeń na cmentarzach obu wyznań?; 5) Jakie tendencje imiennicze wśród wyznawców prawosławia i katolicyzmu można zaobserwować, analizując materiał pochodzący z inskrypcji nagrobnych?; 6) Czy obecnie można zaobserwować większą unifikację imiennictwa w Hajnówce? 7) Jaką rolę odgrywają imiona o etymologii słowiańskiej w repertuarze imion hajnowian?; 8) Jaka relacja zachodzi między imiennictwem hajnowian a danymi słownikowymi i informacjami pozyskanymi z baz PESEL?

Materiał badawczy wyekscerpowano z inskrypcji nagrobnych dwóch cmentarzy znajdujących się w Hajnówce, tj. katolickiego i prawosławnego, w okresie od czerwca 2019 roku do czerwca 2022 roku. Zebrano łącznie 946 imion, 331 z cmentarza prawosławnego (147 żeńskich, 184 męskie) i 615 (298 żeńskich, 317 męskich) z cmentarza katolickiego. W korpusie odnotowano 283 imiona podwójne i 126 form deminutywnych.

Metoda dokumentacji fotograficznej pozwoliła na zebranie materiału inskrypcji umieszczonych na nagrobkach dwóch powyżej wymienionych cmentarzy. Do tabel w programie Microsoft Excel wprowadzono następujące dane: imię, nazwisko (dla łatwiejszej lokalizacji w

przestrzeni cmentarza), wiek i/lub data urodzenia i śmierci. Opatrzono je również adnotacją o płci pochowanego. Ponadto w tabelach zwrócono uwagę na: inskrypcje dotyczące dzieci, zdrobnienia oraz imiona podwójne. Po wprowadzeniu dane te były weryfikowane i uzupełniane na cmentarzach. Zastosowanie tej metody badawczej pozwoliło na szersze spojrzenie na analizowane imiennictwo, a także umożliwiło zebranie jednostek, które w innym przypadku mogłyby znaleźć się poza korpusem, jak zdrobnienia czy imiona podwójne.

Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia oraz aneksu. Rozdział pierwszy przybliży historię miasta, a także dzieje osadnictwa na tym terenie. Zawiera również opis obu hajnowskich cmentarzy, z których pozyskano materiał badawczy. Rozdział kolejny to zarys historii polskiego imiennictwa. W rozdziale tym zwrócono również uwagę na rolę inskrypcji nagrobnych w antroponomii danej społeczności oraz przedstawiono stan badań z omawianego zakresu.

Kolejne trzy rozdziały stanowią część analityczną pracy opartą na zebranych korpusie. Rozdział trzeci omawia imiona wyekscerpowane z inskrypcji zebranych na cmentarzu prawosławnym w Hajnówce. Nazwy sklasyfikowano na podstawie różnorodnych kryteriów takich jak: 1) płeć; 2) liczba komponentów; 3) rodzaj; 4) pochodzenie; 5) frekwencja. Przeprowadzono również analizę wariantów imienniczych. Zebrany korpus porównano ze *Słownikiem imion współcześnie w Polsce używanych* oraz listami frekwencyjnymi PESEL. Rozdział czwarty dotyczy nazw zebranych na nekropolii katolickiej, które zostały zanalizowane według tych samych kryteriów co imiona pochodzące z cmentarza prawosławnego. W ostatnim rozdziale rozprawy przedstawiono porównanie imiennictwa z obu podkorpusów. Pracę wieńczą uogólnione wnioski i uwagi końcowe, bibliografia oraz aneks zawierający tabele imion sklasyfikowanych na podstawie wskazanych wcześniej kryteriów.

Zebrany materiał imienniczy to korpus bogaty i różnorodny, wskazujący nie tylko na liczne podobieństwa między imiennictwem prawosławnych i katolików, ale także na istotne różnice. Przeprowadzona analiza wykazała, że w obu korpusach najwyższą notację miały te same jednostki i najliczniej notowane były te same grupy onimów, tj. nazwy biblijne i upowszechnione kultem świętych, a etymologicznie wyróżniały się imiona o pochodzeniu hebrajskim i greckim. Główną cechą różnicującą był zapis cyrylicą odnotowany tylko w przypadku inskrypcji prawosławnych, a także dwuimiennosc cechująca przede wszystkim inskrypcje katolickie. Analiza imion wspólnych i charakterystycznych tylko dla jednego z cmentarzy wykazała, że zwyczajnie nazewnicze prawosławnych i katolików w Hajnówce płynnie się przenikają.